

Ölümünden 20 yıl sonra Veliaht Yusuf İzzeddin tartışması Yanan adliyede bulunan çanta!

Tam 100 yıl önce 1 Şubat 1916'da Osmanlı Veliahtı Yusuf İzzeddin Efendi, Zincirlikuyu'daki köşkünde ölü bulundu. Olayın intihar mı yoksa cinayet mi olduğu tartışması uzun zaman sürdü. Veliahtın ölümünden 20 yıl sonra, yanan adliye binasında bulunan bir çantayla ilgili haber, tartışmayı yeniden alevlendirdi.

Veliaht
Şehzade
Yusuf İzzeddin
Efendi.

ATA POTOK

Sultan Abdülaziz'in büyük oğlu ve veliaht şehzade Yusuf İzzeddin Efendi, 1 Şubat 1916 sabahı Zincirlikuyu'daki köşkünde bilekleri kesilmiş bir halde bulundu. Kalfa ve ağaların müdahalesinin ardından köşke çağırılan doktorların hayata döndürme çabaları da işe yaramadı. Veliaht kan kaybından hayatını kaybetti. Şehzade öldüğü gün bir rapor tutulmuştu. Veliahtın cesedini gören doktorların incelemesi sonucunda rapora “daha önceden berberinden gizlice aldığı ustura ile intihar etmiştir” yazıldı. Rapor padişaha ve bazı hanedan mensuplarına verildi. Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi'nin çocuklarından Şükriye Sultan ve Şehzade Mehmed Nizameddin Efendi bu konu hakkında konuşmadılar. Ancak veliaht olduğu için ölümü tartışma konusu oldu. Yurt içinde ve dışında veliahtın ölümünü şüpheli görenler ve öldürüldüğünü düşünenler vardı.

Kızı Mihrişah Sultan, veliahdın cansız bedenini ilk bulanlardan kuzeni Tevhid Efendi'den duyduğu kadarını şöyle aktarır: “Zincirlikuyu'daki köşkte her gece dört doktor kalırdı. Harem ağalarından biri, “Efendi Hazretleri erkenden odalarına çekilecekler, kalmanıza lüzum yok” diye doktorları evlerine göndermiş. Gece Efendinin odasında garip bir sessizlik olduğunu fark ettik ve içeri girdik. Efendi bilekleri kesilmiş, kanlar içerisinde yatıyordu. İşin garibi duvarlar da kan içindeydi. Odada sanki bir mücadele

olmuştu. Üstelik aylardan Şubat'tı, hava buz gibi soğuktu ama pencere ardına kadar açıktı ve penceredeki ağaçlardan biri pencerenin önüne kadar yükseliyordu. Odaya ağaca tırmanarak girdikleri, efendiyle uzun bir mücadeleden sonra bileklerini kestikleri aşikârdı.”

Ali Vasıb Efendi: “Almanlar veya İttihatçılar yaptı” dediler

Sultan V. Murad'ın soyundan Şehzade Ahmed Nihad Efendi'nin oğlu olan Ali Vasıb Efendi hatıralarında veliahtın ölümü hakkında şunları yazıyor: “Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi'nin asab rahatsızlığının artmasıyla bir sabah tıraş usturası ile bilek damarlarını kestiğini duyduk. Sonradan İttihatçılar veyahut Almanlar tarafından öldürüldüğü söylendi.”

İkinci Mebusan Meclisi Reisi Ahmet Rıza Bey de *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilen hatıralarında Yusuf İzzeddin Efendi'nin rahatsızlığıyla ilgili uyarılar yaptığını belirtiyor: “Daha evvel tedavisi için dahiliye nazırına (içişleri bakanı), Sadrazam'a (başbakan) söylemiştim, ehemmiyet vermediler. Biraderi Abdülmecid Efendi'ye, Padişah'a da söyledim. Padişah'a “efendim, gınahtur, hasta adam tedavisiz bırakılır mı” dedim. Üç gün sonra kendisini öldürdü.”

Sultan Reşad bir törene giderken. Arkasında Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi ve Mabeyn Başkâtibi Halid Ziya (Uşaklıgil) Bey.

RESİMLİ TARİH MECMUASI,
HAZİRAN 1952

Nisan 1936'da gazeteler üç yıl önce yanan İstanbul Adliyesi binasında bulunan bir çantada Yusuf İzzeddin Efendi'nin ölümünü aydınlatacak belgeler olduğu yönünde haberler yapınca tartışma yeniden başladı.

ATA POTOK ARŞİVİ

Ahmet Rıza Bey Yusuf İzzeddin'in intiharını haber alan önceki sultan II. Abdülhamid'in de şunları söylediğini yazıyor: “Yusuf İzzeddin Efendi'nin haberi vefatına müteessif oldum. Böyle şeyler asabıma dokunur. Onun bazı ahvalı başına bu felaketi getirdi. Eskiden beri malihulya (vesveseli, kuruntulu) idi. Bir şeye çok sarılırdı.” Sultan V. Mehmed Reşad döneminin ilk üç yılında sarayın başmabeyncisi olan Lütfi (Simavi) Bey, hatıralarında veliahtın rahatsızlığıyla ilgili özetle

şunları söylüyor: “1914 Mayıs'ında kendini ziyaret ettim. Padişah adayı olan ve kendisini tanıyanlara birkaç yıl öncesine kadar devlet için büyük ümitler veren bu zat bu sefer veliahtlıktan düşürüleceği kuruntusuna kapılmış bu kuruntusunu gidermeye çalışan ilgililere yeminler ettirerek ellerinden senet almıştı. Padişah da sağlık durumu hakkında ümitsizdi. Yusuf İzzeddin Efendi birçok ilgililerden istemiş ve almış olduğu senetler gibi padişahıtan da böyle bir belge istemiş. (...) Son görüşmemiz 19 Temmuz'da oldu. Ne düşündüğü, ne yaptığı belli olmuyordu. Veliahtlıktan düşmesine imkân olmadığını ancak böyle devam ederse manen düşmüş bulunacağını da hatırlattım.”

Veliahtın ölümünden yaklaşık 2 yıl sonra, İttihatçılar iktidardan ayrılınca ve Birinci Dünya Savaşı da bitince ölümü tekrar tartışılmaya başlandı. İttihatçı karşıtları veliaht şehzadenin ölümünü Enver Paşa'ya ve İttihatçı kadrolara mal etmeye başladı. Gazetelerde uzun yıllar sonra da tartışma ve değerlendirmeler yapıldı. Hatta cumhuriyetin ilk yıllarında bu konuyla ilgili haberler, veliahtın >>

Sultan Abdülaziz'in iki oğlu Yusuf İzzeddin Efendi (sağdaki) ile Abdülmecid Efendi (üstte). Yusuf İzzeddin Efendi 19 Temmuz 1915'te Gelibolu'da (altta).

TARİH DÜNYASI, EKİM 1950

tekrar aşağı mı indirmişti? Raporda hiçbir tahmin yürütülmüyor, yalnız fanila ve gömlekte kesik görülmediği yazıyordu.”

Haber üzerine 1908 yılında Babiâli teşrifat memurluğu da yapan gazeteci Ercüment Ekrem Talu, Sultan Reşad döneminde mabeyn başkatipliği yapan Halid Ziya Uşaklıgil ve Turhan Tan gibi yazarlar kendi tanıklıklarına dayanarak veliahtın ölümünün bunalımlı ruh halinin bir sonucu olarak intihardan

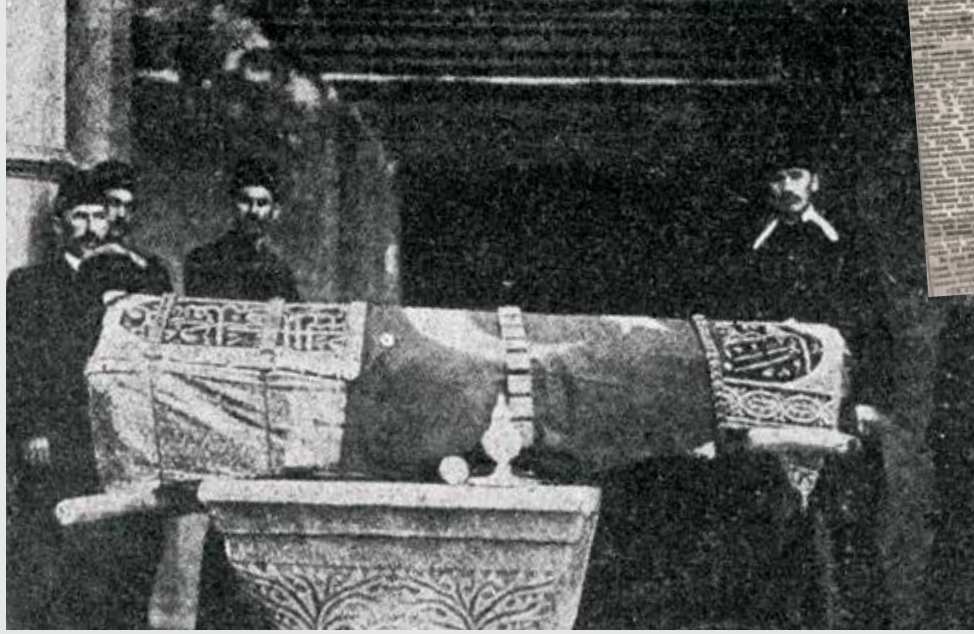
kaynaklandığı değerlendirmesini yaptı. Ziya Şakir ise bu konuda topladığı malumatı aktarıp intihar olduğuna tanıklık edenlerle öldürüldüğü iddialarını aktaranların söylediklerine yer veren yazılar kaleme aldı.

Teşrifatçısı ile röportaj yaptı

Cumhuriyet gazetesi iddialar üzerine 29 Nisan 1936 günü Fuad Duyar imzalı haberinde Yusuf İzzeddin Efendi'nin teşrifat ve hususi daire müdürü Müfid Bey ile yapılan bir söyleşiyi yayımladı. Haberde Müfid Bey şöyle diyordu: “Evet, çünkü gazetelerde böyle bir çanta bulunduğunu ve bu çantada eski Osmanlı veliahdı Yusuf İzzeddin'in ölümünün şeklini aydınlatacak mahiyette vesikalar mevcut olduğunu okudum. Ben Bolu müstakil mutasarrıfı iken hükümetçe Yusuf İzzeddin Efendi'nin daireleri umum müdürlüğü ile teşrifatçılığına tayin edilmiş, intihar ettiği 19 Kanunusani 331 (1 Şubat 1916) tarihine kadar o vazifede bulunmuş olduğumdan ölümünün intihar neticesi olduğunu biliyorum. Hadiseyi

mabeyne ve vükelaya telefonla haber veren de bendim. Mabeyn erkânı ve vükelama (vekiller) hepsi derhal Efendi'nin intihar etmiş olduğu Zincirlikuyu köşkünün selamlık dairesinde toplandılar. Müddeiummiliğe (savcılığa) haber vermekle beraber görülen lüzum üzerine İstanbul'daki Türk, ecnebi en büyük doktorları

da çağırdık. Doktorların fenni tetkik ve muayeneleri sabahtan akşama kadar devam etti. Başmüddeiumumi Memduh'un bizzat ve pek gizli tuttuğu adli tahkikat da üç gün üç gece sürdü. Neticede Yusuf İzzeddin'in sağ eliyle sol kolunun büyük damarlarını ustura ile ve pek derin kesmek suretiyle intihar ettiği anlaşıldı. Buna dair rapor verilmiş ve bunlar resmi şekilde gazetelerde neşr ve ilan edilmişti.(...) Kendisine “padişahın vefatı halinde kendisinin Feriye

TARİH DÜNYASI, ARALIK 1950

Sarayı'na haps edilip Vahdeddin'in tahta geçirileceği” endişesinin mümkün olmadığını söylediğimde, “Hayır hayır, bence Vahideddin'in padişah olacağı kati dir. Ben onun cülusunu ilan eden top seslerini işitmeye bile tahammül edemem” demişti.”

Cumhuriyet gazetesi ertesi gün de ölüm raporunu veren doktorlardan Ömer Besim (Atalay) ile röportaj yaparak konuyu haberleştirmeyi sürdürdü. “Adliyede bulunan çantanın da esrarengiz olmadığı, muhteviyatının bu intihar hadisesi üzerinde verilen raporlarla o zamanki müddeiumumi Memduh'un yaptığı tahkikat evrakından ibaret bulunduğu

anlaşılmıştır. Buna rağmen bazı gazeteler hâlâ bu işe lüzumsuz bir ehemmiyet vermektedirler. Eski teşrifat müdürünün de anlattığına göre, mütareke senesinde Hürriyet ve İtilafçılar bu işte İttihatçılara mesuliyeti yükletmek ve millet nazarında onları düşürmek için bu intihara aid tahkikat evrakını tekrar ortaya çıkarmışlar, birçok kimselerin ifadelerini almışlardı. Diğer taraftan şüpheli kalan bir noktadan bahsedilmektedir. Güya Yusuf İzzeddin intihar ettiği zaman elbisesinde veya entarisinde hiçbir yırtıklık yokmuş. Bileğini kesecek bir adamın kolunu sıvayarak

ATA POTOK KOLEKSİYONU

Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi çocukluğunda.

10 yaşında Sultan Abdülaziz'le Avrupa'ya gitti

Yusuf İzzeddin Efendi halk arasında en tanınan hanedan üyelerinden biriydi. Entelektüel bir kişiliğe sahipti. Babası Sultan Abdülaziz'in Fransa, İngiltere ve Avusturya'yı kapsayan seyahatine şehzadeler Murad ve Abdülhamid ile birlikte 10 yaşındaki şehzade Yusuf İzzeddin Efendi de katılmıştı. Babasının intiharının ardından İkinci Meşrutiyet ilan edilene kadar annesi Dürrinev Kadın Efendi'nin büyük çabalarıyla Sultan Hamid devrinde rahat bir hayat yaşadı. Sultan Reşad'ın tahta geçmesiyle

veliaht konumuna gelen şehzade Osmanlı'yı temsilen yurt dışında birçok tören ve geziye katıldı. Asker kökenli olduğu için Balkan ve I. Dünya savaşlarında cephe ziyaretlerinde bulundu. Çanakkale Cephesi'ni ziyaretinde ise Enver Paşa ile tartıştığı yönünde söylentiler çıktı. Velihtın hayatından önemli bir detay da, II. Abdülhamid'in tanınmış harem ağalarından Nadir Ağa'nın 1915'ten itibaren Yusuf İzzeddin Efendi'nin ve onun ölümünden sonra 5 yıl da ailesinin hizmetinde bulunmasıydı.

Veliaht Yusuf İzzeddin Efendi'nin tabutu Ayasofya Camii'nin musalla taşında (solda). 1936'daki “Yusuf İzzeddin öldü mü öldürüldü mü?” haberleri sonrası *Son Posta* gazetesine “İntihar ettiğini kilercibaşısından dinlemiştim” diye yazan bir okur mektubu (üstte).

ATA POTOK ARŞİVİ

damarlarını kesmesi kadar tabii bir şey olamaz.”

Veliahd Yusuf İzzeddin'in ölümüne dair tartışma da uzun yıllar sürdü. 1950'li yıllardaki gazetelerde ve dönemin *Resimli Tarih Mecmuası*, *Tarih Dünyası* gibi dergilerinde de yakınlarıyla hizmetinde bulunanlarla söyleşiler yapılarak tefrika edildi.

Bibliyografya

- Haluk Y. Şehsuvaroğlu, Tarihî Odalar, İnkılap Kitabevi, 1954
- İsmail Baykal, “Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi nasıl intihar etti?”, Tarih Dünyası, 1950.
- Şehzade Ali Vasiî Efendi, Bir Şehzadenin hatıratı, YKY, 2004
- Murat Bardakçı, Şahbaba, İnkılap Kitabevi, 2010
- Ercüment Ekrem Talu- Ziya Şakir, Şehzade Yusuf İzzeddin öldü mü, intihar mı etti, Selis Kitaplar, 2005.
- Başmabeynci Lütfi Bey, Osmanlı Sarayı'nın Son Günleri, Hürriyet Yayınları
- Cumhuriyet Gazetesi Arşivi, 29-30 Nisan 1936 tarihli gazeteler.